

Гриценко, К. Г. Інтегральна оцінка ризику страхової компанії [Текст] / К. Г. Гриценко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – Мелітополь : Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2012. – № 3(19). – С. 56–64.

УДК 330.46

Гриценко К.Г.,
к.т.н., доцент

ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»

ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА РИЗИКУ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

В статті розглянуто методичний підхід до інтегральної оцінки ризику страхової компанії на основі побудови матриці ризиків, який надає можливість побудувати ризик-профіль страхової компанії, впорядкувати ризики за ступенем їх впливу на діяльність страхової компанії та оцінити ступінь загального ризику діяльності страхової компанії.

Ключові слова: страхова компанія, види діяльності, матриця ризиків, ризик-профіль, інтегральна оцінка ризику.

Постановка проблеми. Світова економічна криза вплинула на діяльність всіх без винятку суб'єктів господарювання в Україні, які сьогодні змушені працювати в нестабільних умовах зовнішнього середовища. В зв'язку з цим особливої значущості набуває проблема забезпечення життєздатності страхових компаній (СК), які покликані забезпечувати страховий захист інших суб'єктів господарювання. Зниження ефективності діяльності СК в останні роки обумовлене недостатньою адаптацією СК до постійно змінюваних умов зовнішнього середовища, які обтяжують бізнес-процеси СК різноманітними ризиками. Сьогодні підвищеною актуальністю характеризується проблема вдосконалення системи ризик-менеджменту СК з метою забезпечення життєздатності СК. При оперативному управлінні діяльністю СК і розробці

стратегії її розвитку важливим науково-практичним завданням є оцінка ризику окремих видів діяльності та СК в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з поглибленням кризових явищ в економіці проблеми ризик-менеджменту СК в останні роки привертають до себе все більшу увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Питання підвищення ефективності страхового бізнесу розглядали в своїх працях такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: Базилевич В., Бігдаш В., Бланк І., Брігхем Є., Внукова Н., Гаманкова О., Журавін С., Заруба О., Орланюк-Малицька Л., Осадець С., Фурман В., Шумелда Я., Юлдашев Р., Юрченко Л. та інші. Розробці методів оцінювання ризику та управління економічними об'єктами в умовах ризику присвячені праці Вітлінського В., Гранатурова В., Камінського А., Пернарівського О., Сігала А., Ястремського О. Проблемами ризик-менеджменту банківських установ займалися Марковський О. та Інденбаум Ф. Однак проблемі вдосконалення процесів ризик-менеджменту небанківських фінансових установ, зокрема СК, приділяється недостатньо уваги, залишається недостатньо вивченим питання створення життєздатної системи ризик-менеджменту, яка б забезпечила стійкість функціонування СК. Питання управління ризиками СК розглядаються досить однобічно та в основному зводяться до рекомендацій щодо нейтралізації ризиків різними методами: уникнення ризику, лімітування, самострахування, диверсифікації, хеджування та перестраховування ризиків.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Сьогодні внаслідок фінансової кризи загострилися проблеми функціонування страхового сектору економіки України, у зв'язку з чим потребують поглибленого дослідження як у теоретично-методологічному, так і в практичному аспектах проблеми управління ризиками СК, зокрема проблема створення життєздатної системи ризик-менеджменту СК. Розв'язання цих проблем можливе лише за умови запровадження нових підходів до управління СК, які були б адекватними внутрішній структурі та фінансовому стану СК, забезпечували стабільне

функціонування СК в мінливих умовах внутрішнього та зовнішнього середовища, а також сприяли інноваційному розвитку СК.

Мета статті – розробка методичного підходу до інтегральної оцінки ризику діяльності СК на основі побудови матриці ризиків.

Виклад основного матеріалу. Концепцією запровадження пруденційного нагляду за небанківськими установами, затвердженою розпорядженням Нацфінпослуг №585 від 15.07.2010 р., передбачається створення ризик-профілів СК. Передбачається агрегування даних ризик-профілю СК в інтегральну оцінку ризику СК, на базі якої керівництвом Нацфінпослуг прийматиметься рішення щодо посилення нагляду за СК з високим рівнем ризику. На ризик-профіль СК впливає технологія страхування (в першу чергу андеррайтингу), структура страхового та інвестиційного портфелів, політика перестраховування, система розповсюдження страхових продуктів тощо [1]. Зауважимо, що основними елементами системи управління ризиками СК є: ідентифікація – виявлення ризику і ризикових сфер діяльності СК; квантифікація – аналіз та кількісна оцінка ризику; контроль – встановлення обмежень та допустимих рівнів ризиків; моніторинг – постійне відстеження рівня ризиків з механізмами зворотного зв'язку [2].

Згідно Закону України «Про страхування» предметом діяльності СК може бути лише страхування, перестраховування і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням. Дозволяється також виконання зазначених видів діяльності у вигляді надання послуг для інших СК, якщо це безпосередньо пов'язано із зазначеними видами діяльності, а також будь-які операції для забезпечення власних господарських потреб СК. У зв'язку з цим окремі види діяльності СК вважаємо за доцільне класифікувати за предметом діяльності як страхову, інвестиційну та управлінську діяльність.

Згідно класифікації Європейського комітету зі страхування, діяльності СК притаманні технічні, нетехнічні та інвестиційні ризики [3]. До технічних ризиків відносяться ризики, що прямо чи опосередковано пов'язані із актуарними розрахунками страхових премій і технічних резервів, а також

ризиків, пов'язані з операційними витратами. До інвестиційних ризиків відносяться ризики, які пов'язані з управлінням активами СК. До нетехнічних ризиків відносяться ризики, які не можна належним чином віднести до технічних чи інвестиційних ризиків. На наш погляд, саме технічні та інвестиційні ризики визначають ризик діяльності СК в цілому.

СК повинна ефективно та якісно управляти ризиками, що виникають в процесі її діяльності, а також забезпечувати фінансування ризиків, що приймаються СК за договорами страхування [4]. Ризики, пов'язані зі страховою діяльністю, базуються на специфіці послуг, що надає СК. Значну частину цих ризиків СК приймає добровільно за відповідну плату.

Один із можливих варіантів класифікації ризиків СК за видами діяльності представлений в таблиці 1.

Таблиця 1

Узагальнена класифікація ризиків СК за видами діяльності

Вид діяльності	Ризики
Страхування та вхідне перестраховання	Ризик андерайтингу
	Ризик операційних витрат
	Ризик значних збитків
	Ризик катастроф
	Ризик росту
	Ризик недостатності тарифів
	Ризик платоспроможності
	Ризик управління страховим портфелем
	Ризик перестраховання
	Ризик недостатності страхових резервів
 Інвестиційна діяльність	Ризик ліквідності
	Ризик невідповідності активів зобов'язанням
	Депозитний ризик
	Фондовий ризик
	Кредитний ризик
	Інвестиційний ризик
	Інфляційний ризик
Податковий ризик	

Вид діяльності	Ризики
Управлінська діяльність	Ризик управління
	Загальний ризик бізнесу

В роботі [5] модель структури економічної системи пропонується визначати кортежем $\langle V, W_V, E, W_E, D, U, \tau \rangle$, де: $V = \{v_i\}$ – множина вершин графа (елементів системи); $W_V = \{w_i\}$ – множина ваг вершин; $E = \{e_{ij}\}$ – множина дуг; $W_E = \{\epsilon_{ij}\}$ – множина ваг дуг; $D = \{d_i\}$ – множина правил виходу елементів з системи; $U = \{u_i\}$ – множина правил розриву зв'язків; τ – час відновлення елементів, що вийшли з системи; i, j – номери елементів системи. Ваги вершин та дуг формалізують властивості, відповідно, елементів системи та зв'язків між ними, та можуть бути задані числом, функцією або вектором. Властивості зв'язків між елементами системи визначають поведінку елементів і системи в цілому.

Представимо структуру діяльності СК у вигляді ієрархічного графа. Кожному елементу структури – вершині ієрархічного графа $G = (V, E)$ – поставимо у відповідність вектор-рядок ваг вершин $\vec{W}_V = \{w_i\}$, де w_i – частка фінансових ресурсів F_i , що забезпечують діяльність i -го елемента структури (вершини ієрархічного графа), у загальному обсязі F фінансових ресурсів СК:

$$w_i = \frac{F_i}{F}, \quad \sum_{i=1}^m w_i = 1. \quad (1)$$

Специфіка СК полягає у визначенні обсягу фінансових ресурсів F_i , що забезпечують i -тий вид діяльності СК. Зауважимо, що фінансові ресурси СК, які використовуються для проведення страхових операцій і здійснення інвестиційної діяльності, становлять фінансовий потенціал СК. Вони представлені власним і залученим капіталом СК. Власний капітал СК включає наступні елементи: статутний капітал, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток тощо. Головною особливістю фінансових ресурсів СК є виокремлення в структурі залученого капіталу страхових резервів.

Законодавство України передбачає перелік резервів, формування яких є обов'язковим, та таких, що формуються за бажанням страховика. СК мають право формувати резерви, що відображають величину зобов'язань, резерви на покриття збитків, резерви майбутніх витрат, резерви на покриття очікуваного зниження вартості активів тощо.

Особливості фінансових ресурсів СК обумовлені специфікою діяльності СК, яка полягає в тому, що оплата страхової послуги передусім факту надання страхового захисту. Основну частину свого фінансового потенціалу СК формує за рахунок залучених коштів, однак терміни і розміри майбутніх страхових виплат СК може тільки прогнозувати. Фінансові ресурси СК характеризуються значною специфікою формування та використання. Вони постійно знаходяться в русі та в часовому аспекті є фінансовими потоками. Зокрема, в основі формування страхового фонду лежить ймовірність збитку, розрахованого на основі статистичних даних. Розподіляється же страховий фонд відповідно до фактичного збитку, заподіяного страхувальникам. В результаті маємо неспівпадання обсягів сформованого та розподіленого страхового фонду, що й призводить до специфічних особливостей організації фінансових ресурсів СК.

Зіставлення структури діяльності фінансової установи зі структурою ризиків, притаманних видам діяльності фінансової установи, дозволяє побудувати матрицю ризиків, на основі якої можна здійснити інтегральну оцінку ризику фінансової установи. Доцільність такого підходу у відношенні банківських установ обґрунтовано в роботі [6]. На наш погляд, цей підхід може бути застосований і до інтегральної оцінки ризику небанківських фінансових установ, зокрема СК, з урахуванням специфіки їх діяльності. Представимо матрицю ризиків СК в наступному вигляді:

$$R = \{r_{ij}\}, \quad (2)$$

де r_{ij} – оцінка ризику j -го типу, пов'язаного з i -тим видом діяльності СК, $i = \overline{1, m}$, $j = \overline{1, n}$. Кількісну оцінку ризику СК r_{ij} пропонується обчислювати у відносному вираженні за допомогою коефіцієнта ризику [7]:

$$r_{ij} = \frac{V_{ij}}{F_i}, \quad (3)$$

де V_{ij} – очікувані збитки від i -го виду діяльності СК за умов урахування j -го типу ризику, F_i – обсяг фінансових ресурсів СК, що забезпечують i -тий вид діяльності СК. Базою визначення відносної величини міри ризику можуть бути також або загальні витрати, пов'язані з i -тим видом діяльності СК, або ж очікуваний дохід від i -го виду діяльності СК. Зауважимо, що при здійсненні операцій страхування за схожою формулою розраховуються рівень збитковості СК: (збитки + витрати на врегулювання збитків)/зароблені премії.

Основним джерелом поповнення дохідної бази СК є страхові премії за договорами прямого страхування. Частина доходів СК отримує від операцій з співстрахування та перестрахування, а також інвестиційної діяльності, яка базується на використанні тимчасово вільних коштів страхових резервів. СК розпоряджається коштами страхових резервів лише до обумовленого моменту, при настанні якого СК має виконати свої зобов'язання перед страхувальниками. В доході СК враховується також частина страхових резервів, що не була використана для виконання зобов'язань по страховим договорам. Для цього використовуються спеціальні розрахунки, пов'язані з оцінкою минулої відповідальності СК по страховим договорам.

По відношенню до основної діяльності виокремлюють такі витрати СК: страхові виплати (оплачені збитки), відрахування в страхові резерви, витрати на ведення справи. Специфіка страхового бізнесу обумовлює необхідність розгляду розрахованої та фактичної собівартості страхової послуги. Величина собівартості страхової послуги має суттєве значення при визначенні фінансового результату СК за страховими операціями. На фінансовий результат СК суттєво впливає також зміна розміру страхових резервів.

Компоненти вектора-рядка $\vec{K} = \{k_j\} = \vec{W}_V \cdot R$ представляють собою відношення сукупних очікуваних збитків за всіма видами діяльності, які

характеризуються j -тим типом ризику, до загального обсягу фінансових ресурсів СК:

$$k_j = \frac{\sum_{i=1}^m V_{ij}}{F} = \frac{V_j}{F}, j = \overline{1, n}. \quad (4)$$

На цій основі може бути побудований ризик-профіль СК і запропоновані заходи з реструктуризації діяльності СК, що дозволять зменшити збитки СК від j -го типу ризику. Інтегральна оцінка ризику СК може бути отримана за формулою

$$K = \bar{K} \cdot \bar{I} = (\bar{W}_V \cdot R) \cdot \bar{I}, \quad (5)$$

де \bar{I} – одиничний вектор-стовпчик розмірності $n \times 1$. В залежності від типу оцінюваного ризику очікувані збитки визначаються за допомогою методів кількісної оцінки ризику [7].

Висновки. Запропонований підхід до інтегральної оцінки ризику СК на основі матриці ризиків дозволяє побудувати ризик-профіль СК, впорядкувати ризики за ступенем їх впливу на діяльність страхової компанії та оцінити ступінь загального ризику діяльності СК. На нашу думку, інтегральна оцінка ризику СК в динаміці дозволить завчасно виявити негативні тенденції в діяльності СК і прийняти міри щодо реструктуризації діяльності СК і зміни її організаційної структури управління з метою зменшення ризикованості діяльності СК.

Перспективою подальших досліджень є вдосконалення системи ризик-менеджменту СК на основі запропонованого підходу, деталізація матриці ризиків, стрес-тестування СК, розробка рекомендацій щодо реструктуризації діяльності СК.

Список літератури

1. Внукова Н.М. Створення передумов вимірювання ризиків страховика в системі пруденційного нагляду за страховою діяльністю / Н.М. Внукова,

О.В. Корват // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2007. – № 94/95. – С. 64-67.

2. Сороківська М.В. Управління фінансовими ризиками страхових компаній: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / М.В. Сороківська. – Л., 2009. – 20 с.
3. Шахов В.В. Теория и управление рисками в страховании / В.В. Шахов, А.С. Миллерман, В.Г. Медведев. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 224 с.
4. Пікус Р.В. Класифікація фінансових ризиків страхових компаній – основа ефективного ризик-менеджменту / Р.В. Пікус // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – Вип. 81-82. – 2006. – С. 108-113.
5. Моделювання структури життєздатних соціально-економічних систем: монографія / [Л.Н. Сергєєва, А.В. Бакурова, В.В. Воронцов та ін.]; під ред. Л.Н. Сергєєвої. – Запоріжжя: КПУ, 2009. – 256 с.
6. Марковський О.В. Інтегральний підхід до оцінки та управління ризиком комерційного банку / О.В. Марковський, Л.Н. Сергєєва // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Т. 18. – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 49-54.
7. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоivanenko. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.

Grytsenko K.G.

INTEGRAL ASSESSMENT OF RISK INSURANCE COMPANY

In the article is considered the methodical approach to integrated risk assesment of insurance company which based on building the matrix of risks and allows you build a risk-profile of insurance company, make a sorting of risks in their degree of impact on the activities of insurance company and make an assess the overall risk of the insurance company.

Key words: insurance company, activities, matrix of risks, risk-profile, integrated risk assessment.